

РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ІНКЛЮЗИВНИХ ГРУПАХ ЗДО

SPEECH DEVELOPMENT OF PRESCHOOL CHILDREN IN INCLUSIVE GROUPS OF SCHOOL

Стаття присвячена важливості розвитку мовлення дітей дошкільного віку в інклюзивних групах у ЗДО. Автори наголошують на необхідності створення спільного навчального середовища для дітей з різними особливостями розвитку, включаючи дітей з особливими потребами, і на ролі розвитку мовлення у загальному розвитку та інтеграції цих дітей в суспільство.

У статті вказується на актуальність проблеми організації занять з розвитку мовлення в інклюзивних групах ЗДО і підкреслює важливість інтегрованого підходу до навчання, що сприяє розвитку мовлення та інших навичок у дітей. Також розглядаються принципи організації занять, включаючи індивідуальний підхід, спілкування та комунікацію, єдність сенсорного, мовленнєвого, лінгвістичного та комунікативного розвитку, підтримку самостійності та активності дітей, міждисциплінарний підхід та важливість партнерства з батьками.

Розглядається педагогічна робота з розвитку мовлення дітей дошкільного віку (четвертого року життя) в інклюзивних групах ЗДО. Автори наголошують на важливості мовленнєвого супроводу діяльності дітей та навчанні їх виражати свої думки і спостереження щодо навколишнього середовища. Описуються цілі розвитку мовлення, які включають в себе різні аспекти, такі як сприймання, розвиток сенсорних навичок, навичок порівняння, просторових та часових орієнтацій. Особливу увагу приділено розвитку дрібної моторики та артикуляційного апарату для покращення вимови звуків.

Зазначається, що індивідуальний підхід та співпраця з батьками є важливими елементами роботи з дітьми в інклюзивних групах, сприяючи їхньому розвитку та включенню в освітній процес.

Загальний висновок стверджує, що інклюзивні групи ЗДО надають унікальну можливість для всебічного розвитку мовлення дітей, незалежно від їхніх мовленнєвих особливостей, та підкреслює важливість підтримки та індивідуального підходу для досягнення цієї мети.

Ключові слова: педагогічна робота, розвиток мовлення дітей дошкільного віку, інклюзивні групи у закладі дошкільної освіти, індивідуальний підхід, всебічний розвиток мовлення дітей.

The article is devoted to the importance of the speech development of preschool children in inclusive groups in SEN. The authors emphasize the need to create a common educational environment for children with different developmental characteristics, including children with special needs, and the role of speech development in the general development and integration of these children into society.

The article points out the relevance of the problem of organizing classes on speech development in inclusive groups of special needs children and emphasizes the importance of an integrated approach to education, which promotes the development of speech and other skills in children. The principles of organizing classes are also considered, including an individual approach, communication and communication, the unity of sensory, speech, linguistic and communicative development, support of independence and activity of children, an interdisciplinary approach and the importance of partnership with parents.

Pedagogical work on the development of speech of preschool children (fourth year of life) in inclusive groups of special education is under consideration. The authors emphasize the importance of speech accompaniment of children's activities and teaching them to express their thoughts and observations about the environment. The goals of speech development are described, which include various aspects such as perception, development of sensory skills, comparison skills, spatial and temporal orientations. Particular attention is paid to the development of fine motor skills and articulation apparatus to improve the pronunciation of sounds.

It is noted that an individual approach and cooperation with parents are important elements of working with children in inclusive groups, contributing to their development and inclusion in the educational process.

The general conclusion states that inclusive SEN groups provide a unique opportunity for the comprehensive development of children's speech, regardless of their speech characteristics, and emphasizes the importance of support and an individual approach to achieve this goal.

Key words: pedagogical work, speech development of preschool children, inclusive groups in a preschool education institution, individual approach, comprehensive development of children's speech.

УДК 373.25

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/63.2.9>

Гончар Н.П.,

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної педагогіки,
психології та фахових методик
Хмельницької гуманітарно-педагогічної
академії

Цегельник Т.М.,

докт. філософії, доцент,
доцент кафедри дошкільної педагогіки,
психології та фахових методик
Хмельницької гуманітарно-педагогічної
академії

Актуальність дослідження. У контексті євроінтеграції, модернізація освітньої системи в Україні передбачає акцентування уваги педагогів дошкільних закладів на забезпеченні якісного навчального процесу в інклюзивних групах закладів дошкільної освіти. Згідно з оновленими вимогами Базового компоненту дошкільної освіти (ред. 2021 року) [1], однією з важливих завдань дошкільної освіти є розвиток мовлення дітей. Це завдання має велике значення, оскільки мовлення

суттєво впливає на інтелектуальний, комунікативний та загальний розвиток особистості дитини. Мовлення дозволяє дітям ефективно спілкуватися з однолітками та дорослими, здобувати необхідну інформацію і передавати свої знання та враження про навколишній світ. У цьому контексті велика увага повинна приділятися дошкільним вихователям, які працюють з дітьми віком 6–7 років, оскільки цей період є підготовкою до шкільного навчання в інклюзивних умовах. Вони повинні

застосовувати цілісний підхід до формування мовленнєвої компетентності у вихованців, щоб забезпечити їх готовність до навчання в інклюзивних класах, що і зумовлює актуальність теми розвитку мовлення дітей дошкільного віку в інклюзивних групах закладу дошкільної освіти (далі – ЗДО).

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблематикою мовлення дитини займалися такі науковці, як І. Товкач, Л. Михайлова, А. Богущ, Ю. Рібцун та інші. Заняття, як такої провідної форми роботи з розвитку мовлення дітей дошкільного віку окреслюється у працях А. Бабенко, Л. Зайцева, Н. Гавриш, О. Гуменюк та ін. Створення у закладі дошкільної освіти інклюзивного освітнього середовища зосереджено у дослідженнях Л. Талдонової, І. Малишевської, І. Калініченко та ін.

Мета дослідження – розглянути концепційні основи розвитку мовлення дітей дошкільного віку в інклюзивних групах ЗДО.

Виклад основного матеріалу. Сучасний ЗДО відкритий для всіх дітей, включаючи дітей з особливими потребами. Включення цих дітей в освітній процес дошкільного закладу перш за все передбачає зміну установок педагогів. Вони повинні краще розуміти особливості розвитку дітей та бути готовими до врахування їхніх специфічних потреб і потенційних можливостей у процесі навчання та виховання.

Важливо зазначити, що особливості дітей із порушеннями психофізичного розвитку не можна ігнорувати або відкидати. Замість цього, потрібно змінювати організацію освітнього процесу в групі так, щоб вирішувати завдання навчання, виховання та розвитку всіх дітей у цій групі. Такий підхід дозволяє створити середовище, де кожна дитина має можливість розвиватися на своєму рівні і отримувати необхідну підтримку для досягнення свого потенціалу.

Мовлення дитини є однією із основним напрямів, що уможливорює засвоєння дитиною культури мовлення та комунікації, елементарними правилами спілкування у різноманітних життєвих ситуаціях [9, с. 243–248]. Проблематикою мовлення дитини займалися такі науковці, як І.Товкач, Л.Михайлова, А.Богущ, Ю.Рібцун та інші. Аналіз праць дослідників показує, що педагоги мають у ході діяльності не лише спрямовуватись на розв'язання окремих завдань мовленнєвого розвитку дітей. Таким чином, планування мовленнєвих занять, що матимуть на меті розвиток мовлення дітей дошкільного віку, має охоплювати роботу з усіма спектрами змістової роботи [5, с. 104–112]. Відтак, ми розуміємо, що складовими змісту роботи з мовленням дошкільників є ознайомлення їх зі звуковою культурою мовлення, роботою над словником, граматичною правильністю мовлення та робота над зв'язним діалогічно-монологічним

мовленням у відповідності та з урахування індивідуальних особливостей дошкільників.

Розвиток мовлення дітей дошкільного віку в інклюзивних групах закладів дошкільної освіти є важливим аспектом їхньої освітньо-розвивальної діяльності. Такий підхід передбачає залучення дітей з різними особливостями розвитку, включаючи дітей з особливими потребами, до спільного навчального середовища. Розвиток мовлення в інклюзивних групах ЗДО сприяє не лише розвитку комунікативних навичок дітей, але і сприяє їхньому загальному розвитку та інтеграції в суспільство [4, с. 126–130].

Відтак, актуалізується питання розгляду заняття, як такої провідної форми роботи з розвитку мовлення дітей дошкільного віку в інклюзивних групах ЗДО (А. Бабенко, Л. Зайцева, Н. Гавриш, О. Гуменюк та ін.). На заняттях відбувається інтеграція змісту дошкільної освіти, де уможливується реалізація принцип інтеграції в побудові різних видів занять та надається пріоритет заняттям інтегрованого типу. Такі заняття дозволяють формувати у дітей уміння використовувати у мовленні інтонацію, виразність, образні вирази; здійснювати контроль над темпом мовлення та силою голосу тощо [6]. Таким чином, основною метою таких занять стає цілеспрямована лінгвістична підготовка дітей до навчання у школі, що дозволяє комплексно формувати мовленнєві навички та уміння, зокрема й збагачувати словник.

Відповідно, на заняттях з розвитку мовлення педагогу належить створення комфортного освітнього простору для усіх дітей, що уможливить створення інклюзивного розвивального середовища, що сприятиме гармонійного розвитку кожної особистості, зумовить формування толерантного ставлення до дітей та зумовить створення цілісної педагогічної системи, що буде центрована на потребах дитини та сім'ї (Л. Талдонова, І. Малишевська, І. Калініченко та ін.) [8].

Таким чином, актуалізується розгляд принципів організації педагогічної діяльності на заняттях з розвитку мовлення, тобто встановлення їх особливостей, що уможливить: 1) поєднання індивідуальної форми навчання з диференціацією. Педагоги повинні враховувати індивідуальні особливості кожної дитини, оцінювати їх рівень мовленнєвого розвитку і створювати плани розвитку, спрямовані на вдосконалення мовлення кожної дитини. Педагоги повинні використовувати різні методи та техніки навчання, щоб підтримати розвиток мовлення дітей з різними потребами. Наприклад, для дітей з порушеннями мовлення можуть застосовуватися спеціальні вправи та методики корекції; 2) сприятиме спілкуванню та комунікації, де важливо створити середовище, де діти мають можливість спілкуватися, обмінюватися думками та ідеями. Групова робота, розвиток навичок

слухання та висловлювання, гра в ролі, ігри з мовленнєвим компонентом – це всі засоби сприяння мовленнєвому розвитку; 3) уможливить єдності сенсорного (особливості сприйняття через органи чуття (зору, слуху, дотику, тощо)), мовленнєвого (розвиток мовних навичок, включаючи навички сприймання та вираження мовлення), лінгвістичного (розвиток знань та навичок у сфері мови, включаючи граматику, лексику, правила вживання мови тощо) та комунікативного (розвиток навичок ефективного спілкування та взаємодії з іншими людьми). Така єдність означає, що всі ці аспекти розвитку пов'язані між собою і взаємодіють один з одним. Наприклад, мовленнєвий розвиток сприяє комунікативному розвитку, а сенсорний розвиток може впливати на сприйняття мови. Таке взаємодія і співпраця між цими аспектами є важливою для повноцінного розвитку дитини; 4) зумовить підтримку самостійності та активності дитини. Педагоги повинні сприяти розвитку навичок самостійного висловлювання та розуміння мовлення. Діти мають навчатися виражати свої думки, почуття і ідеї через мову; 5) дозволить здійснити міждисциплінарний підхід та варіативність в організації процесів виховання та навчання. Це важливий підхід у сфері освіти, який означає, що навчання та виховання дітей організуються таким чином, щоб враховувати різноманітні аспекти розвитку та потреби особистостей; 6) уможливить партнерську взаємодію між сім'єю та закладом дошкільної освіти. Важливо включити батьків у процес розвитку мовлення дітей, надавати поради щодо розвивальних активностей вдома і спільно працювати над мовним розвитком.

Розглянемо зміст педагогічної роботи з розвитку мовлення дітей дошкільного віку (четвертого року життя) в інклюзивних групах ЗДО. По-перше, забезпечення мовленнєвого супроводу діяльності означає розповідати про те, що робить дитина і спонукати її відповідати на запитання стосовно дій дорослих, інших дітей і своїх власних. Крім того, це включає навчання дітей розповідати про те, що вони бачать і що їх вражає, а також відповідати на запитання щодо навколишнього середовища [2; 3; 7].

Цілі навчання з розвитку мовлення дітей дошкільного віку (четвертого року життя) в інклюзивних групах ЗДО включають: 1) розвиток сприймання як орієнтувальної діяльності (означає вивчення властивостей та характеристик предметів, що оточують дитину); 2) формування сенсорних еталонів (дитина навчається розрізняти різні властивості предметів, такі як колір, форма і розмір); 3) розвиток навичок порівняння (дитина вчиться порівнювати предмети за різними ознаками і виділяти їхні спільні та відмінні риси); 4) навчання виділяти конкретні ознаки (дитина навчається виділяти і називати конкретні ознаки

предметів, наприклад, їхні кольори та форми); 5) розвиток зорово-моторної координації (удосконалення узгодженості рухів рук і очей); вивчення просторових відношень (розвиває навички розуміння і використання просторових відношень, таких як «за», «перед», «над», «під», «далеко», «близько» і т.д.); 6) розвиток часових орієнтацій (дитина вчиться розуміти поняття часу, такі як «ранок», «день», «вечір», «спочатку», «потім» і т.д.). Відтак, усі ці цілі спрямовані на розвиток пізнавальних і практичних навичок дитини і готують її до більш успішної адаптації до навколишнього середовища та соціального спілкування.

Ще одним важливим аспектом розвитку мовлення дітей дошкільного віку (четвертого року життя) в інклюзивних групах ЗДО є в розвитку дрібної моторики пальців руки та рухливості артикуляційного апарату у дітей. Це досягається за допомогою артикуляційної гімнастики, спрямованої на покращення вимови конкретних звуків, зокрема свистячих (с, ш, з, ж) і вимогливих для м'язів язика (л, р). Ключові аспекти цього завдання включають: 1) розвиток дрібної моторики пальців руки (діти виконують вправи, які сприяють розвитку моторики пальців, такі як ліплення, розфарбовування, вирізання тощо. Це допомагає покращити координацію рухів пальців); 2) удосконалення артикуляційного апарату (діти вчать вправляти артикуляційний апарат, зокрема м'язи язика. Вправи включають піднімання язика вгору, притискання його до верхніх зубів і інші); 3) стимулювання вимови звука «р» (якщо у дитини є проблеми із вимовою звука «р», використовується спеціальна техніка для стимулювання правильної вимови цього звука. Важливо уникати гортанної вимови «р»); 4) точність та диференціація вимови звуків (діти навчаються відрізняти і вимовляти різні приголосні звуки, наприклад, «т», «д», «н», «п», «б», «м», «к», «х» і так далі. Також, якщо це необхідно, практикують вимову свистячих і шиплячих звуків). Відтак, ці завдання спрямовані на покращення артикуляційних навичок і розвиток мовлення дітей, підготовляючи їх до більш точної та чіткої вимови приголосних звуків.

Висновки. Розвиток мовлення дітей дошкільного віку в інклюзивних групах ЗДО є складним та важливим процесом, який вимагає індивідуального підходу та уваги до потреб кожної дитини. Ми розуміємо, що інклюзивна освіта є ключем до розвитку всіх дітей, адже інклюзивні групи в ЗДО дозволяють дітям з різними мовленнєвими викликами і дітям без них навчатися разом, сприяючи взаємопідтримці та взаємному розвитку. Натомість індивідуальний підхід уможливіє успіх у розвитку мовлення, адже врахування індивідуальних особливостей кожної дитини є важливим аспектом розвитку їхнього мовлення в інклюзивному середовищі. Розвиток мовлення в інклюзивних групах

також сприяє соціальному розвитку дітей, оскільки вони навчаються спілкуватися та взаємодіяти з різними людьми, що має важливе значення для їхнього майбутнього. Натомість співпраця з батьками та родинами дітей також важлива.

Загалом, інклюзивні групи ЗДО створюють унікальну можливість для всебічного розвитку мовлення дітей дошкільного віку незалежно від їхніх мовленнєвих особливостей. Важливо надавати їм індивідуальну увагу, підтримку та сприяти їхньому повноцінному включенню в освітній процес.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти), наказ Міністерства освіти України, № 33 від 12.01.2021 року.

2. Білавич Г., Пантюк Т., Крайник У., Петруняк М. Інтерактивні засоби навчання як чинник комунікативного розвитку дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами. *Молодь і ринок*, (5/213), 2023. С. 7–12.

3. Загальне недорозвинення мовлення: теорія та перспективне планування корекційно-розвиткової роботи: *навчальний посібник* / уклад. Н. М. Могильова. Слов'янськ : Вид-во Б. І. Маторіна, 2019. 123 с.

4. Зданевич Л.В., Цегельник Т.М. Формування готовності майбутнього вихователя до розвитку мовлення дошкільників із фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення в інклюзивних групах

закладів дошкільної освіти. *Інноваційна педагогіка*, Видавничий дім «Гельветика», Вип. 22. Том 1. 2020. С. 126–130.

5. Коргун Л.М., Слюсаренко А.Ю. Формування готовності педагогів до роботи у закладах дошкільної освіти в умовах інклюзії. *Педагогічний альманах. Актуальні проблеми дошкільної освіти: теорія та практика: матеріали II Всеукраїнської конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених*. Вип. 2. Одеса: Видавництво ТОВ «Лерадрук», 2022. С. 104–112.

6. Логопедія : підручник / за ред. М. К. Шеремет. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2015. 776 с.

7. Смолянюк Ю.М., Носко Ю.М., Качура Д.М. Підготовка майбутнього фахівця дошкільної освіти до роботи з дітьми із аутистичними порушеннями в інклюзивних групах: *навчальний посібник*. Чернівці, ФОП Баликіна С. М., 2023. 145 с.

8. Товстоган В., Цегельник Т., Слатвінська А. Трансформація інклюзивного освітнього простору у контексті компенсації освітніх втрат молодших школярів з ООП. *Молодь і ринок*, № 5 (213). С. 78–82 DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.282840> (дата звернення: 10.09.2023 р.).

9. Чупахіна С.В., Кирста Н.Р., Кіндрачук Н.М. Розвиток слухомовленнєвої пам'яті у дітей із порушеннями мовлення. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи. Видавничий дім «Гельветика», 2023. Вип. 91. С. 243–248.